

УДК 378.016-051:78
DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-108-114

Павленко О. М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
ORCID iD 0000-0001-5164-6504

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті окреслюється проблема необхідності та важливості формування творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. Представлено особливості компетентнісного підходу до організації навчального процесу у закладах вищої освіти. У процесі наукового пошуку запропоновано розуміти творчу компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтегровану професійно-особистісну характеристику, яка забезпечить ефективність професійної діяльності в типових і неординарних ситуаціях музично-педагогічної реальності, продуктивно використовуючи власний творчий потенціал. Представлено основні шляхи розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва: можливість побачити та окреслити проблему; вміння діяти в нешаблонних ситуаціях; здатність віднайти нові рішення; реалізація творчого потенціалу; активізація творчих здібностей; готовність до інноваційної діяльності; відкритість новому, адаптивність. Окреслено зміст творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який полягає в багатогранному поєднанні внутрішніх процесів і зовнішніх характерних проявів творчої особистості. З'ясовано, що формування творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва сприятиме становленню кваліфікованих фахівців з високим творчим потенціалом та готовністю до творчого виконання професійної діяльності, здатності виходити за межі стандартної діяльності, здійснюючи інноваційні процеси.

Ключові слова: компетентнісний підхід, творчість, творча компетентність, майбутній вчитель музичного мистецтва, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Сучасні зрушення у суспільстві, затвердження нової парадигми освіти, зміщення акцентів в освітньому середовищі з інформаційно-предметних позицій на особистісно орієнтовані, творчо-розвиваючі, актуалізують потребу в особистості, яка схильна до інноваційної діяльності, творчих пошуків, здатності нетрадиційно вирішувати освітні проблеми.

Особливість сьогодення полягає в тому, що на ринку освітніх послуг актуальні висококваліфіковані, компетентні фахівці, творчі особистості, які вміють адаптуватися до постійно мінливих умов. Майбутні вчителі повинні мати не лише сформований комплекс компетентностей, а й такі якості особистості, як гнучкість, мобільність, критичне мислення, готовність до творчого виконання професійної діяльності, реалізації творчого потенціалу. Саме тому особливої актуальності набуває формування творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва з огляду на нові стратегії розвитку мистецької освіти, багатоплановість і багатофункціональність педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи формування професійної компетентності відображені в працях Н. Булинського, В. Гриньової, О. Дубасенюк, Е. Зеєра, В. Каташева, Е. Лузік, В. Максимова, О. Назарової, І. Павлова, Г. Романцева, В. Свистун, О. Ткаченко, А. Хуторського та ін. Проблеми формування творчої компетентності майбутніх фахівців присвячено наукові дослідження О. Волобуєвої, О. Гройсмана, В. Жукова, Н. Зіновкіної, Н. Кухарева, О. Морозова, Н. Тарасевич, О. Тутолміна, Н. Храпченкової, С. Яланської та ін. Однак питання

щодо творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки потребують подальшого дослідження.

Мета – здійснити теоретичний аналіз проблеми творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, визначити суть поняття "творча компетентність", виділити характерні особливості творчої компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах освітнього середовища активно використовується компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців. Такий підхід є відображенням усвідомленої потреби суспільства в підготовці фахівців які не тільки знають, але вміють застосувати свої знання на практиці. Також формується здатність бачити проблему, формулювати завдання, знаходити спосіб їх вирішення. Оскільки призначення компетентнісного підходу полягає у спрямуванні змісту навчання у напрямку професійної діяльності, конче важливим є набуття майбутнім вчителем музики практичного та творчого досвіду вже під час навчання.

Змістовна і процесуальна складові компетентнісного підходу націлені на досягнення нового, цілісного освітнього результату та відображає підсумок засвоєння змісту освіти і розвитку особистості. Методи і технології навчання, що використовуються у компетентнісному підході, відповідають діяльній частині компетенцій, тобто дозволяють набутти досвіду зі знаннями. В результаті підвищується ймовірність вияву і розвитку особистісних рис, необхідних для ефективної діяльності в рамках певної компетентності. Переважаючими методами повинні бути такі, які забезпечують саморозвиток, самоактуалізацію особистості, дозволяючи їй шукати і осмислювати способи вирішення професійних ситуацій.

Проблемі компетентнісного підходу в освіті присвячено праці В. Адольфа, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Дахіна, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, Дж. Равена, О. Савченко, Н. Сороко, А. Хуторського та ін.

Базовими категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття компетентності та компетенції. Дж. Равен розглядає компетентність як складну інтегровану якість, яка характеризує певний рівень розвитку особистості людини та є категорією, динамічною в часі. Складовими компетентності є: внутрішньо мотивовані характеристики, пов'язані із системою особистих цінностей; уявлення й очікування, пов'язані з механізмами функціонування суспільства та роллю людини в ньому [5, с. 24].

На переконання вченого Е. Зеєра, компетентність передбачає не стільки обсяг знань і досвіду, скільки вміння актуалізувати накопичені знання й уміння, використовуючи їх у потрібний момент під час реалізації своїх професійних функцій.

А. Хуторський, досліджуючи методологічні основи застосування компетентнісного підходу до проєктування освіти, пропонує розуміти компетенцію як нормативну вимогу до освітньої підготовки учня / студента, додержання якої необхідно для його ефективної і продуктивної діяльності в певній галузі. На думку вченого, компетентність – це володіння учнем / студентом відповідною компетенцією; сукупність особистісних якостей того, кого навчають, які необхідні для здійснення продуктивної діяльності щодо певного об'єкта. Таким чином, компетенція – це норма, задана ззовні, а компетентність – особистісна якість, яка характеризує володіння цією нормою [7].

Важливим аспектом компетентнісного підходу є те, що він передбачає високу міру готовності майбутнього фахівця до успішної педагогічної діяльності, сприяє активізації механізмів професійного саморозвитку студента, організації саморуку до кінцевого результату. Саме тому одним із важливих напрямів такого підходу є створення умов для самоорганізації діяльності та особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, формування власної педагогічної позиції, виявлення і розвитку його творчих можливостей.

Одним із найважливіших чинників, який сприяє продуктивності й успішності фахової діяльності вчителя музичного мистецтва є творчість. Це зумовлює необхідність розвитку творчої особистості, реалізації творчого потенціалу у процесі фахової підготовки. Творчість – це вищий прояв активності людської діяльності, засіб до самореалізації і самоствердження, самопізнання і самооцінки, самовираження, самосвідомості, саморегуляції, саморефлексії, творчого мислення.

Учені (П. Блонський, Д. Богоявленська, П. Кравчук, О. Матюшкін, Я. Пономарьов та ін.) розуміють творчість як найвищу форму активності особистості, спрямовану на перетворення не лише зовнішнього світу, але і внутрішнього, саморозвиток і самореалізацію. Також науковці трактують творчість через продукт і творчий результат діяльності (В. Андрєєв, Ю. Кулюткін та ін.), процеси, що мають місце у творчій діяльності (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Д. Маккіннон та ін.); особистість, її риси, характеристики і здібності (В. Біблер, Д. Богоявленська, Я. Пономарьов та ін.); критерії творчого саморозвитку (Дж. П. Гілфорд, Л. Терман та ін.).

Аналіз наукової літератури дає підстави виокремити такі ознаки творчості: продуктивність; новизна; індивідуальна неповторність; оригінальність; особистісна і соціальна значущість; активність і самостійність; прогресивність; наявність суперечності, проблемної ситуації або творчого завдання; наявність об'єктивних і суб'єктивних передумов для творчості.

У сучасному освітньому середовищі актуалізується проблема формування та розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя у процесі фахової підготовки. Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що з'явилися дослідження, які присвячені проблемі творчої компетентності в освіті, зокрема: творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності (С. Яланська), творча компетентність викладача вищої школи (О. Волобуєва), професійно-творча компетентність педагога початкової освіти (О. Тутолмін), музично-творча компетентність майбутнього вчителя музики (О. Баришнікова).

С. Яланською представлено цілісну концепцію розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя. Основою концепції є генетико-психологічна теорія народження, зростання та існування особистості за С. Максименком. Вчена зазначає, що творча компетентність майбутнього вчителя – найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно і неперервно. Структура розвитку творчої компетентності базується на основних структурних компонентах професійної компетентності: особистісно-розвивальному; діяльнісно-розвивальному; комунікативному; фаховому; опануванні досвіду. Основними показники досягнення творчої компетентності є: ціннісно-педагогічна, мотиваційна, психолого-педагогічна, організаційна, методична, дидактична, інформаційна компетенції, вербально-комунікативна, невербальна, компетенція самовдосконалення, понятійне та творче мислення [8, с. 60].

Звертає на себе увагу також концепція становлення і розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя О. Тутолміна, що розглядається в системі педагогічної освіти як нове наукове обґрунтування підвищення якості професійної підготовки фахівців. Вчений зазначає, що творча компетентність є інтегративною професійно-особистісною характеристикою вчителя, що забезпечує йому ефективність діяльності в типових та нетрадиційних ситуаціях шкільного життя, є системоутворюючим компонентом у структурі професійно-педагогічної компетентності, фактором становлення професіоналізму майбутнього вчителя.

Запропонована концепція базується на таких позиціях: творчо розвиваючий характер освітнього простору є чинником становлення і розвитку творчої компетентності (саморозвиток, атмосфера пошуку, вибір індивідуального освітнього напрямку); процес розвитку творчої компетентності стане ефективним, якщо буде ґрунтуватися на принципах: єдності формування і розвитку в процесі становлення творчої компетентності; єдності компетентнісного, системного, особистісно-розвивального підходів; взаємозумовленості узагальненої освітньої траєкторії; безперервності і наступності; формування орієнтовно-пошукової позиції стосовно свого педагогічного досвіду; підвищення рівня розвитку творчої компетентності забезпечують стратегії інноваційного творчого саморозвитку, що спрямовані на розширення ерудиції, вмілості, особистісних якостей [6, с. 28].

О. Баришнікова, досліджуючи творчу компетентність майбутнього вчителя музики, визначає її як готовність і здатність педагога вирішувати типові та неординарні педагогічні завдання нестандартними способами та прийомами залежно від педагогічної ситуації. На думку дослідниці, основними показниками творчої компетентності є такі компетенції: дослідницька (пошукова діяльність, допитливість), інноваційна

(пошук і знаходження нового й ефективного вирішення), креативна (необхідний потенціал, здатність дивуватися і пізнавати нове, глибоко усвідомлювати набутий досвід, спрямованість на відкриття нового) [1].

У контексті нашого дослідження треба також звернути увагу на творчу компетентність викладача вищого навчального закладу. Сучасний викладач ВНЗ повинен бути творчим (креативним) у своїй професійній діяльності. О. Волобуєва, досліджуючи творчу компетентність викладача вишу, дійшла висновків, що це: складна інтегративна якість професійно-особистісна характеристика особистості педагога, яка забезпечує готовність здійснювати педагогічну діяльність; сукупність здібностей, якостей і властивостей викладача, які необхідні для успішної діяльності в умовах вишу; особистісні можливості викладача, його знання, вміння та педагогічний досвід, що надає можливість вирішувати різноманітні педагогічні завдання.

Для викладачів із високим рівнем сформованості творчої компетентності дослідниця вказує на такі характеристики: особливий характер пізнання, що ґрунтується на ускладненому наслідуванні, здатності кардинально змінювати настанову інтелекту у вирішенні педагогічних проблем; евристичні вміння, які є передумовою виникнення нових ідей; стиль роботи, який передбачає здатність концентрувати увагу, вибіркове ставлення до проблем, високу енергійність [2].

Важливим аспектом розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є активізація його творчої діяльності у процесі фахової підготовки. М. Кашапов, виходячи з розуміння творчості як вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду, виділяє такі основні групи механізмів творчої діяльності:

1. Творча активність, фантазія.
2. Саморозкриття через сходження особистості до "ідеального Я", позитивне переструктурування свого досвіду: від інтуїції через вербалізацію до формалізації.
3. Пошук невідомого за допомогою механізму – аналіз через синтез.
4. Пошук невідомого на основі взаємодії інтуїтивного і логічного.
5. Пошук невідомого за допомогою асоціативного механізму.
6. Пошук невідомого за допомогою наступних евристичних прийомів і методів: переформулювання вимог завдання; блокування складових; аналогія.
7. Механізм творчої рефлексії: взаємозв'язок зовнішнього (предметного) і внутрішнього (модельного) планів дій [4, с. 343–345].

У процесі наукового пошуку ми дійшли висновків, що творча компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється у мистецько-педагогічній ерудиції, творчій вправності, музично-творчій готовності. Це актуалізує психолого-педагогічні та мистецькі знання, знання організаційних форм та видів творчої діяльності; комунікативно-організаторські вміння, імпровізаційні вміння, вміння здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність; здатність до винахідливості, рефлексії, емпатії, музичної творчості; готовність вирішувати завдання мистецької освіти, застосовувати в майбутній професійній діяльності сучасні технології музичного навчання й виховання, використовувати сучасні технічні засоби навчання.

Визначення сутності творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва свідчить про те, що вона не утворюється самостійно і вимагає цілеспрямованих зусиль з її формування. Пропонуємо розуміти творчу компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтегровану професійно-особистісну характеристику, яка забезпечить ефективність професійної діяльності в типових і неординарних ситуаціях музично-педагогічної реальності, продуктивно використовуючи власний творчий потенціал.

Окреслимо зміст творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який полягає в багатогранному поєднанні внутрішніх процесів і зовнішніх характерних проявів творчої особистості:

- раціоналізація і модернізація змісту, форм, методів і засобів навчально-виховного процесу з метою розвитку творчих здібностей майбутнього фахівця;
- комплексне і варіативне використання у фаховій діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок;

– бачення нової проблеми в знайомій ситуації, знаходження варіантних шляхів її вирішення;

- здійснення творчих дій в конкретній педагогічній ситуації;
- проведення систематичного самоаналізу професійної та творчої діяльності;
- реалізація на практиці принципів педагогіки співробітництва.

Аналіз наукових джерел надав нам можливість дійти висновків про те, що в структурі творчої компетентності особистості можна виокремити такі якості: здатність до творчості, вирішення нестандартних, проблемних завдань; гнучкість, винахідливість розуму, розвинена інтуїція; впевненість у своїх діях; здатність до аналізу, синтезу, комбінування; вміння переносити творчий досвід, передбачення; емоційно-образні якості; емоційна бадьорість у творчих ситуаціях; творча уява; відчуття творчої новизни; вміння долати стереотипи; схильність до творчого ризику; здатність до емпатії; прагнення до творчої свободи.

Однією з головних умов підвищення рівня творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є врахування таких педагогічних принципів: системності, послідовності, комплексності, цілеспрямованості, перспективності, синергії, добування та структурування інформації.

Висновки. Таким чином, формування творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва сприятиме становленню кваліфікованих фахівців з високим творчим потенціалом, готовністю до творчого виконання професійної діяльності, здатності виходити за межі стандартної діяльності, здійснюючи інноваційні процеси.

У процесі наукового пошуку було з'ясовано, що творча компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва – це інтегрована професійно-особистісна характеристика, яка забезпечить ефективність професійної діяльності в типових і неординарних ситуаціях музично-педагогічної реальності, продуктивно використовуючи власний творчий потенціал.

Пропонуємо основні шляхи формування творчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва:

- можливість побачити та окреслити проблему;
- вміння діяти в нешаблонних ситуаціях;
- здатність віднайти нові рішення;
- реалізація творчого потенціалу;
- активізація творчих здібностей;
- готовність до інноваційної діяльності;
- відкритість новому, адаптивність.

Варто зазначити, що майбутній вчитель музичного мистецтва має бути мобільним, здатним до творчого нестандартного мислення. Саме тому лише творчі викладачі здатні здійснювати інноваційне навчання, підбирати ефективні освітні технології, компетентно підтримати творчий розвиток учнів.

Література

1. Барышникова О. В. Формирование музыкально-творческой компетентности будущего учителя музыки как психолого-педагогическая проблема. *Фундаментальные исследования*. 2012. № 11–6. Взято з <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=30796> (дата звернення 17.04.2020).
2. Волобуєва О. Ф. Творча компетентність викладача вищої школи: психологічний аспект. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 4. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_4_30 (дата звернення 17.04.2020).
3. Гумінська О. Формування творчої компетентності вчителя у процесі моделювання уроку музичного мистецтва. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1. С. 98–101.
4. Кашапов М. М. Психология педагогического мышления: монография. Санкт-Петербург: Алетейя, 2000. 463 с.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва: Когито-Центр, 2002. 396 с.
6. Тутолмин А. В. Становление и развитие творческой компетентности будущего учителя (на основе системного подхода): автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования". / Чуваш. гос. пед. ун-т. Чебоксары, 2009. 42 с.

7. Хуторской А. В. Методологические основания применения компетентного подхода к проектированию образования. *Высшее образование*. 2017. № 12. Взято з <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskie-osnovaniya-primeneniya-kompetentnostno-go-podhod-k-proektirovaniyu-obrazovaniya> (дата звернення 17.04.2020).

8. Яланська С. П. Психологія творчості: навч. посіб. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2014. 180 с.

References

1. Baryshnikova O. V. (2012). Formirovaniye muzykaljno-tvorcheskoj kompetentnosti budushhego uchytelja muzyky kak psyhologho-pedagoghycheskaja problema [The formation of musical and creative competence of a future music teacher as a psychological and pedagogical problem]. *Fundamentaljnye yssledovaniya*, 11, 6. Vзяto z <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=30796> (data zvernennja 17.04.2020) [in Russian].

2. Volobujeva O. F. (2011). Tvorchja kompetentnistj vykladacha vyshhoji shkoly: psyhologhichnyj aspekt [Creative competence of the teacher of the high school: the psychological aspect]. *Visnyk Nacionalnoji akademiji Derzhavnoji prykordonnoji sluzhby Ukrajinny*, 4. Vзяto z http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_4_30 (data zvernennja 17.04.2020) [in Ukrainian].

3. Ghuminsjka O. (2017). Formuvannja tvorchoji kompetentnosti vchytelja u procesi modeljuvannja uroku muzychnogho mystectva [Formation of creative competence of the teacher in the process of modeling a lesson of musical art]. *Nova pedagoghichna dumka*, 1, 98–101 [in Ukrainian].

4. Kashapov M. M. (2000). *Psyhologhija pedagoghycheskogho myshlenija (Psychology of pedagogical thinking)*. [Monoghrafija]. Sankt-Peterburgh: Aletejja [in Russian].

5. Raven Dzh. (2002). *Kompetentnostj v sovremennom obshhestve: vyjavlenje, razvytye y realizacija [Competence in modern society: identification, development and implementation]*. Moskva: Koghyto-Centr [in Russian].

6. Tutolmyn A. V. (2009). *Stanovlenje y razvytye tvorcheskoj kompetentnosti budushhego uchytelja (na osnove systemnogho podkhoda) [Formation and development of creative competence of a future teacher (based on a systematic approach)]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Cheboksary [in Russian].

7. Khutorskoj A. V. (2017). Metodologhycheskye osnovaniya prymeneniya kompetentnostnogho podkhod k proektirovaniyu obrazovaniya [Methodological grounds for applying the competency-based approach to educational design]. *Vysshee obrazovaniye*, 12. Vзяto z <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskie-osnovaniya-primeneniya-kompetentnostno-go-podhod-k-proektirovaniyu-obrazovaniya> (data zvernennja 17.04.2020) [in Russian].

8. Jalansjka S. P. (2014). *Psyhologhija tvorchosti: navchalnyj posibnyk [The psychology of creativity: a textbook]*. Poltava: PНPU imeni V. Gh. Korolenka [in Ukrainian].

Pavlenko Oleksii

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Department of Instrumental-Performing Preparation of Nizhyn Gogol State University
ORCID iD 0000-0001-5164-6504

FORMATION OF CREATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS

The problem of necessity and importance of formation of creative competence of the future teacher of music art in the process of professional preparation is outlined in the article. The peculiarities of the competence approach to the organization of educational process in higher education institutions are presented. The purpose of the article is to carry out a theoretical analysis of the problem of creative competence of a future music teacher, to determine the essence of the concept of "creative competence", to distinguish the characteristic features of creative competence. In the process of scientific search it is offered to understand the creative competence of the future teacher of music

art as an integrated professional-personal characteristic, which will ensure the effectiveness of professional activity in typical and extraordinary situations of music-pedagogical reality, productively using their own creative potential.: opportunity to see and outline the problem; ability to act in non-template situations; ability to find new solutions; realization of creative potential; activation of creative abilities; readiness for innovation; openness to the new, adaptability. The content of the creative competence of the future teacher of music art, which is a multifaceted combination of internal processes and external characteristic manifestations of the creative personality, is outlined. It has been found that the formation of creative competence of a future music teacher will promote the development of skilled professionals with high creativity and willingness to creatively perform professional activities, the ability to go beyond standard activities, carrying out innovative processes.

Key words: competence approach, creativity, creative competence, future teacher of music art, professional training.